

Uredništvo i uprava
ZAGREB, MASARYKOVA 28a
Telefon 67-80
Uredništvo i uprava
za Sloveniju, in slovenski del
Julijiske Krajine
LJUBLJANA, Erjavčeva 4a

POSLUŽITE SE ČEKOVNOM
UPLATNICOM I POŠALJITE
PRETPLATU

ISTRA

GLASILO SAVEZA JUGOSLOVENSKIH EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

Naša javnost i naš problem

Mi smo uviđek stajali i stojimo na stanovištu da problem naše braće u Julijskoj Krajini nije samo problem naše emigracije, nego da je to naš sveopći problem, koji se tiče svih Hrvata, svih Slovenaca i svih Srba, kao i cijele Jugoslavije uopće. Iz toga smo i izvodili zaključke za emigraciju, o kojima smo govorili u našem posljednjem članku.

Danas želimo postaviti pitanje: kako je naša javnost dosad reagirala na tu svoju dužnost?

Odgovor na to pitanje nije mnogo utješan.

Prva najkrupnija i upravo fatalna grijeska je učinjena još u samom Rapalu 1920. godine, kada jugoslavenska delegacija nije postavila pitanje zaštite naše narodne manjine, koja je poslije Rapala ostala u granicama suvjetne države. Iz govoru koje su povodom diskusije o ratificaciji postignutog sporazuma vodjeni u talijanskom parlamentu, jasno se vidi, da su talijanski delegati očekivali da će se pitanje te zaštite postaviti i svakako su bili, osobito ako se uzme u obzir ondašnja politička situacija i priljubljeni u tom pogledu pristati na izvjesne koncepcije. Na sjednici talijanskog parlamenta od 27. novembra 1920. god., predsjednik vlade Giolitti je rekao: »Prestavnici srpsko-hrvatsko-slovenačkog naroda nisu smatrali potrebnim da od Italije traže zaštitu onih svojih slijepenika koji postaju državljanji Italije. Italija je uviđe dala svima strancima našlju slobodu, pa je jasno, da ćemo je još u većem mjeru dati onima koji postaju talijanski građani. O ovaj töci se u Rapalu nije diskutovalo jer su narodi koji su pregovarali sa nama poznavali našu lojalnost! Zbornica je ovim riječima burno aplaudirala.

Ovaj propust, koji je zakrivila jugoslavenska delegacija, teško se je osjetio nad našom braćom, koja su ostala u Julijskoj Krajini, i mi svi znamo kako, u talijanskoj publicistici kad god se govorio o našoj manjini u Julijskoj Krajini, stano se počakuju na členjenu, da Italija nije verana nikakvom obavezom na zaštitu prava te manjine. Osobito jasno i nedvojivo je to podvučeno u svojoj knjizi »La protezione minoritaria e la sovranità, koja je ispisana u Rimu 1936. g. njen pisac G. D. Russo, i u kojoj neženirano priznaje, da je cilj i plan fašističke stranke i vlade italijanizirati manjine u Italiji, kao i da vlasti i stranka u tom pogledu postupaju sistematično i neumoljivo doslednošću.

Očekivali se je moglo da će jugoslavenska javnost reagirati na razne odredbe, kojima se je nacionalna struktura naše manjine u Julijskoj Krajini postepeno demontirala. Jer na kraju krajeva pitanje slovenskih i hrvatskih škola i njihovo ukidanje — osobito ako se radi o tako velikom broju, kao što je to bio slučaj u Julijskoj Krajini — je i pitanje slovenske i hrvatske kulture, bez obzira na to gdje su se te škole nalazile. Pa ipak, sve mjeru preduzete protiv tih škola u toku prošlih 20 godina nisu pobudile nikakvu vidnu reakciju u ovoj zemlji, iako ovde postoje razna sveučilišta, akademije znanosti i umjetnosti, pa i druga udruženja, kojima je dužnost da čuvaju narodnu kulturu, a kultura jednog naroda nije samo kultura onog dijela tog naroda koji živi u jednoj državi (Jugoslaviji) nego svih njegovih dijelova ma gdje se oni nalazili. Pa i pri objavljanju i ocjenjivanju drugih pojava narodnog života mi opažamo da naša javnost, kada govorim o Hrvatima ili Slovenima, ima pred očima samo Hrvate i Slovene koji žive u Jugoslaviji, a onima koji žive preko granice i njihovom kulturnom, socijalnom, moralnom, pa i političkom životu

GOSPODARSKI PRILOG EMIGRACIJE

Gorički voćari zaštete godišnje Jugoslavije oko 40 milijuna dinara samo na breskvama — Pionirska rad naših gospodarskih stručnjaka — Prijedlog za formiranje gospodarskog odsjeka Saveza

U našem listu je više puta bilo govorilo o prilogu istre hrvatskoj kulturi, odnosno o prilogu slovenskoj dijelu Julijsko-slovenskoj kulturi. Taj prilog nije mal i odgovara relativno prilogu ostalih hrvatskih pokrajina, dok je prilog Trsta i Goričkoj slovenskoj pokrajini, ističući taj naš udio, podrijetljuju sruku i kulturno značenje istre za cijelokupni hrvatski narod, odnosno značenje Goričke i Trsta za cijelokupnu slovensku kulturu.

Međutim, do sada je vrlo rijetko bilo govorilo o gospodarskom doprinosu emigracije. Da se o tome bolje informiramo, zatražili smo razjašnjenja od g. Gvidona Vesela, upravitelja Millerovog industrijskog voćarstva u Zagrebu. On nam je dao podrobne informacije, koje će mnogo zanimali, a i iznenaditi.

— Još prije rata, započinje g. Vesel, naši gospodarski stručnjaci iz današnje Julijске Krajine podizali su gospodarstvo u hrvatskim krajevinama, osobito u Dalmaciji. Poznat je način Strelček koji je nedavno umro u Biogradu na moru. On je vrlo zaslužan za podizanje vinogradarstva u Dalmaciji. Ali pravi rad naših gospodarskih stručnjaka i gospodara započinje iz rata.

— Razlozi su nam poznati donesle...

— Isto, razlozi su poznati. Prvi razlog je visoki stupanj voćarstva i gospodarstva uopće u Goričkoj, a drugi uzrok je emigracija. Goričko je imala prije rata najbolje voćarstvo u Austro-Ugarskoj. Uzrok su bile povoljni klimatski i terenski prijedlovi i visok kulturalni stupanj goričkoga slovenskoga seljaka. Goričke voće se izvozilo nabecki tržiste, a goričke tresnje su bile poznate i u Američkoj. Ali i danas postoji nestanka beckog tržista, gorički slovenski voćari su još od talijanskih voćara, premda se u Italiji voćarstvo kultivira većinom na veleposjedu, dok su u Goričkoj sami zemljoposjednici, mal i srednji, voćari. Tako je pređao vreme i vremena bila ekskurzija voćarskih stručnjaka iz Jugoslavije na Italiju, pa su ti stručnjaci prosludili da je najbolje voćarstvo u cijeloj Italiji — voćarstvo Stekera u Oslavju kod Gorice.

— Prema tome su Goričani i voćari u Jugoslaviji?

— Pa da, većinom sami Goričani. Dobavili su emigraciju, prenijeli i s svojim znanjem i svojom ljubavlju za tu granu gospodarstva. Njih je započeo u Cernevecu Branislav Leopold Šempas, zatim Štreković Leopold iz Šempasa, zatim Štreković Leo iz Šempasa, brat poznatog voćara Blažice iz Gorice osnovao je voćarstvo u Štenevcu. Za vadić u Podsušju, u Sv. Klari su također osnovali uzorno voćarstvo na zadružnoj bazi. Goričani, u Smerevcu je Ušaj i dan inicijativu i ljudi učinili, jer su naši voćari rastreseni od Maribora do Oljnika.

— Kako ide s plasiranjem?

— Tržište traži. A što je načinjalo i tijevoci voća su emigranti. Tako na pr. u Zagrebu nije pred desetak godina bilo ni jedno voćarske radnje, a danas ih ima na svakom uglu. Led je problo naš Škerl, a snabdevlja Beograd domaćim voćem.

pašnjaka veoma malo pažnje, svakako mnogo manje nego ona zaslužuje s obzirom na geografski kontinuitet, kao i brojčanu, kulturnu i moralnu snagu. Čak u raznim statistikama i enciklopedijskim izdanjima, u kojima se ima obuhvatiti sve što je hrvatsko, slovensko, srpsko, prešlo se ill skoro preko one naše braće, koja žive i rade u Julijskoj Krajini. Pa ipak i to su Slovenci, Hrvati, Srbi! I oni spadaju u narodnu skupost, bez njih ka narodnu skupost nije potpuna. Ta grijeska naše javnosti nije mala, osobito ako se uzme u obzir da broj Slovenaca, koji su ostali u Julijskoj Krajini, prethvaraju približan procenat svih Slovenaca uopće.

I povodom sklapanja pakta prijateljstva između obe države kao i u toku prošle dvije godine otkada je ovaj sporazum na snazi naša javnost nije pokazala onaj interes za našu etničku manjinu u Julijskoj Krajini koji smo opravdano očekivali. Bilo bi više nego prirodno i logično, da se povodom sklapanja tog sporazuma riješilo i pitanje manjinskih prava te manjine, i to u toliko više što smo u pravu pretpostavljati da se je u konceptcijama talijanske vlade i fašističke stranke izvršio u pogledu manjinskih prava fundamentalni preokret otkada je sam pretsjednik vladu u svom govoru koji je održao 18. septembra t. g. u Trstu priznao svim našim manjinama pravo plebiscita.

— Vi voćari, vidi se, vršite važnu funkciju!

— Jest, važnu, a ambicija nam je da podignemo voćarstvo na takovu visinu i tako da ga proširimo, da budemo potpuno nezavisni od inozemstva. To ćemo postići na taj način što upućujemo sebi, da ćemo i u savjeti, sadnice i nadgledamo voćnjake. Mi smo pioniri.

Jos je puno toga našeg je isprćao g. Vesel.

Tako na pr. da on organizira sada jedno voćarstvo na 300 jutara u okolini Skoplja, da su naši emigranti uveli radnicu, Sparte, rebarbaru u vratarstvo ovđe, da osim hrvatske goje i drugo kvalitetno voće.

Taj rad naših voćnjaka nije do sada istican, a i domaći voćarski stručnjaci hotili su o radu i uspešnosti naših emigranata. Treba naglasiti da voćari ne dobivaju nikakvih potpora ni pripomoći za svoj rad, već sve rade, vlasnici inicijativu i sredstvima. A budući da nemaju cijeli da se lično koriste, kao na pr. koloniji Nijemci ili Madžari, naši voćari smatraju svojom narodnom dužnošću da podigne voćarstvo i u svojoj okolini — sebičko voćarstvo. Tako je na pr. jedan Zagorec (Mikac Franjo) izuzeo voćarstvo u Vesceli i sada podlaze voćarstvo u južnoj Srbiji.

Jos je puno toga kazao g. Vesel, tako je radnje i kalkulacije, a na koncu je zavrsio:

— O radu naših gospodarskih stručnjaka morala bi voditi računa i emigracija. I to iz dva razloga: da se pomolu medusobnih veza pomoćne u toj grani gospodarstva naše emigrante koji bi htjeli da se ihne bave, a drugo, da se svuda prikaze i taj način pozitivnih rad, jer ovdje je slično kao s nekadašnjim hugenotima u Francuskoj. Da istjerivanja i emigracije hugenotu. Francuska je imala vodstvo u tekstilnoj industriji. Međutim su hugenoti prenijeli u industriju u Hollandiju i Englesku i od tada Hollandija i Engleska imaju vodstvo tekstilne industrije. A pozitivan doprinos naših sluhenguta — goričkih voćara — gospodarstvu Jugoslavije nije relativno ništa manji. To treba kazati, svuda gdje se smatra da smo mi oni donijeli samoleće ruke i da smo na teret.

— Ima li konkretne prijedloge?

— Evo li: neka se u Savetu osnove gospodarskih odsjek, odsjek povjeri nekom našem praktičaru, kolj bi vodio evidenciju i statistiku, vršio vezu i propagandu. Time bi naš gospodarski doprinos uz kulturni došao do punog izražaja, pa bi se još bolje pokazalo da emigranti vrše pozitivan utjecaj u svim krajnjim gđama su se nastanili.

to nebi ni u kom slučaju moglo opravdati indiferentnost prema našoj braći u Julijskoj Krajini, a da ne govorimo o gorem. Jer — kako već istaknuto u uvodu pitanje naše braće u Julijskoj Krajini i njezine sudbine jeste pitanje sveopće, svih nas i ne samo pitanje naše emigracije. Organizovana emigracija želi iskreno i predano da služi tome pitanju po svojim najboljim snagama, ali i eventualno naše greške, ako bi ih bilo, ne smiju i ne mogu tome pitanju da budu od štete.

Ove retke smo napisali bez namjere da komu ma šta prigovaramo ili koga osuđujemo, nego samo kao rezultat našeg objektivnog posmatranja situacije i u najboljoj namjeri, da dobroj stvari poslužimo. Želimo samo to da pobudi moć cijelokupne naše javnosti onaj interes za našu braću koja žive preko Triglavja i Učke, koji ta braća kao dobri Hrvati, Slovenci i Srbi u svakom pogledu u potpunosti zaštuju. Želimo da nam u tom pogledu budu naši primjer, pored Nijemaca, i sami Talijani, koji imaju svakog svog čovjeka — Talijana, koji živi izvan granica Italije, dakle i one koji žive u Jugoslaviji, u strogoj evidenciji i za njega se brinu, i to ne samo kada su ovi talijanski državljanici i kada prema tome Italija ima formalno pravo, a po izvjesnom shvaćanju i dužnost, da se o njima stara, ne go često i ne mogu tome pitanju da budu od štete.

JESMO LI GOSTI?

U našim redovima čuju se često dva različita mišljenja o našem položaju. Dok jedni tvrde da mi uopće nismo emigranti, drugi tvrde da smo neke vrste gosti ovđe, i kao takovi dakako, emigranti.

Pred dva tjedna smo na ovom mjestu nastojali dokazati da smo emigranti, a danas bi htjeli razmotriti ovu drugu tvrdnju o gostima. Da bude stvar jasnija, ograničit ćemo se na emigraciju iz Istra koja živi u Zagrebu.

Jesmo li mi istarski Hrvati u Zagrebu gosti ili smo u svojem gradu? To pitanje se često postavlja ne samo među nama već je u par navrata indirektno bilo pisano o tome i u hrvatskoj stampi. Jedan hrvatski dnevnik je bio zauzeo stanovite, da su istarski Hrvati u Zagrebu gosti. Radilo se o jednom poznatom istarskom hrvatskom kulturnom radniku rodom sa Krka. Tada se među nama bilo postavljalo pitanje: jesu li, na pr. dalmatinski ili bosanski ili hercegovački Hrvati u Zagrebu gosti ili su oni u svome glavnom gradu. Razumljivo, svak je smatran apsurdnom tvrdnjom da su Hrvati u hrvatskoj pokrajini tek gosti u Zagrebu, već je svakome bilo jasno da je Zagreb svakom Hrvatu glavni grad, i kao što su na pr. Rim nije samo glavni grad svih Romagnola, već glavni grad svih Talijana, tako je i Zagreb glavni grad svih Hrvata.

Prije rata se takova pitanja nisu mogla ni postavljati — to je pitanje je bilo svakome jasno, kao akslom da je $2 \times 2 = 4$. Sve hrvatske stranke su tada smatrali sve hrvatske pokrajine dijelom Hrvatske, bez obzira da ih su te pokrajine politički bile u sklopu Austrije ili u sklopu Ugarske. Dr. Ante Radić je 1907 u "Domus" (Sabrana djela X str. 56): "Tako je i Zagreb središte svih Hrvata, pa i onih koji imaju svoje gospodare Beču, tako da u Zagreb upire danas oči hrvatski narod iz svih naših zemalja: iz Dalmacije, Istre, i Bosne. A u članku "Kellok ima Hrvata i njihove zemlje, koji je ušao i u Hercegovu Abecedariku, nabroja šest hrvatskih zemalja: ...Istra, Dalmacija, Hercegovina, Bosna, Slavonija i Hrvatska s Medjimurjem..."

Na osnovu same ova dva citata, iz djela dr. Ante Radića, ne spominjući Kraljeva, Starčevića, Kvaternika, Kunića, Harambašića, Ogrizovića (od kojega potice izraz da je "Istra suza u oku Mlake Hrvatske") i mnoge druge, jasno je svakome da istarski Hrvati nisu u Zagrebu gosti, već da su u Zagrebu doma, isto koliko i drugi Hrvati iz ostalih hrvatskih pokrajina.

Kada nekoga uvjerite s ovim argumentima, ocekujte slijedeći odgovor: "Priznajem, imate pravo, ali, ali — bilo je Istrana koji nisu uvijek nastupali kao Hrvati. Na taj argument je lako odgovoriti. Može se, po prilici, reći ovo: A koliko je bilo slavonskih, bosanskih, dalmatinskih itd. Hrvata, pa i onih iz Zagreba, koji nisu uvijek nastupali kao Hrvati. A ima ih, na žalost, još i danas, iako malen broj. Pa je li se ikada čula kritika da su radi toga bosanski ili slavonski ili dalmatinski Hrvati prestatili biti Hrvatima i da su radi toga svi Hrvati iz tih pokrajina izgubili pravo da zovu Zagreb svojim glavnim gradom? Dakako da nisu."

"Ali Istrani su u posebnom položaju, reći će tada vas subjesednik, "Zagreb i ostala Hrvatska podupruli su prije rata Hrvate u Istri u njihovoj narodnoj borbi. Poduzili su im škole, slali učitelje, knjige i svakovrsnu materijalnu i moralnu pomoć su im davali, pa bi zato istarski Hrvati morali biti načito zahvalni Zagrebu i ostaloj Hrvatskoj."

"Tačno, reći ćete vi na to, zmi i jesmo zahvalni i priznajemo da nam je ta pomoć mnogo koristila, ali ne treba zaboraviti jedno, a to je ovo: svaki periferijski narodni ogranc je neke vrste prve borbenе linije. I kao što u ratu snosi najveći teret prva borbenă linija, takav teret snose i periferijski odložni naroda. Ali kao što prva borbenă linija na frontu prima udarce neprijatelja, tako isto prve i najjače udarce prima i periferijski dio naroda. I kao što u ratu rezerva i pozadina snabdjevaju prvu borbenu liniju, isto se tako radi

IDRIJA ŠE VEDNO BREZ DEKANA

Vloga župnega patronata (uprave rudnika) v postavitvi novega dekana

Idrija, maja 1939. (b.) — Že leto dan je izpraznjeno mesto dekana in mestnega župnika, in pokojnemu misgr. Arku, kot zgleda, še niso našli vrednega in primernega naslednika. Glede tega je bilo že polno uzbanj in govoric v Idriji, če so zelo zadovoljni, kakšnega duhovnega pastirja jim bodo medrojajo oblasti izbrane. Res legleda čudimo in nenačadno, da tako velika v življenju fara s skoraj 10.000 dušami života brez domovne voditelje ter jo upravljata dva mlada nelikusena kaplana, ki sta pred komaj par leti zapustila semeljše, ko pa se ordinarijat za mnogo manjši podeželski župnije, kaj kmalu pobriga, da dobije primerne, izkušene duhovnike. Co vzamemo to v poště, moramo ugotoviti, da je zadovačiščo boscenega, lokalnega značaja. Funkcija patronata, ki lgra pri izbiru župnika važno vlogo, je v Idriji že od početka njenje župnije v rokah uprave idrijskega rudnika, ki je vedno po svoji zeleni v izbiru predlagala za to mesto zanje primerne osebe. Tudi sedaj se zdi, da bi uprava rudnika radila videla da bi bil umesnen clovek njihovega kova ali pa vsaj njih nakanjen, radi katerega je nastal začetek. Ordinarijat je predlagal kljub eventualni najboljši volji ne more prečuti dejstva, da je ogromna večna idrijska prebivalstva narodnost, voditelj župnije, na katerih v današnjih časih se posebno leži ogromno in odgovornosti polno breme.

Poleg navedenih težko lokalnega raznica pa na splošno ta slučaj dokaže tudi žalostno dejstvo, ki nas mora zaskrbiti, da se že občuti pomankanje starejših iškušenih duhovnikov, primernih za odgovornje mesta voditeljev župnij, na katerih v današnjih časih se posebno leži ogromno in odgovornosti polno breme.

UBCJ V PODGRADU

Pretekli ponедeljek so razbojniki ubili v Pavlici kneta 46-letnega Andreja Gerla, o katerem se je govorilo, da je prečez begat. Po večerji je bila vsa država izbrana, ko se je nedamova pojavila dvajset oboročenih repartev, ki so imeli čez objazne bele maske. Z revolverji so prisilili vse, da so dvigli rože, potem je eden izmed RDGOVCC UMLHWCUM dalih za denarjal v dragocenostim. V tem trenutku se je Andrej zagnal pred njima in eden maskiranih razbojinikov je oddal dva streli, ki sta pogodila Andreja v sreči. Otroci in žena so zagonili krik in hiteli pomagati nesrečnemu očetu. Med tem časom sta razbojniki izrabila splošno zmedo in zbežala v noč. Pribiteli so sosedje, ki so držino potolači, vodili vse pomagati, ker je bil že mrtve. Oblast vetrano poizvedujejo za ubijalc.

Ljubljanska opera v Trstu

Trst, maja 1939. — "Piccolos je 27 t. m. zabeležil vest, da so v teki pogonjanja za krajše gostovanje ljubljanske opere v Trstu. Na sporednu blia v Trstu se neznamna Borodinova opera "Knež Igore", dalje Musorgskog "Boris Godunov" in Smetanova "Prodana nevesta". Ce bodo odstranjene tehnične ovire, ki pa "Piccolo" se ečekajo na način, ki so vodili vodilci, vodili vodilci v Trstu v drugi polovici julija.

Vesti o novem gostovanju ljubljanske opere, ki se je predanstvan s svojim prvim izrednim gostovanjem v Trstu in po vsej delci pridobila ogromen sloves, so bile vseh ljubljitev operne glasbe sprejeti z velikim navdušenjem. Že lani so hudo pogresali tako gostovanje, ki so si od njega obetali nov izreden umetniški užitek. Vsekarok je med tržaškim in ostalim občinstvom že sedaj nastalo veliko zanimanje za obvezne gledališke predstave.

Vremenska neprilika v Reški dolini

Il. Bistrica, 15. maja 1939. (b.) V noči od sobote na nedeljo so bili v Reški dolini hudi nativi tako, da je Reka znatio narastati. Milnarji so bili v velikih skrbih in so nekateri morali izpraznit svoje mlade, ker je vsled stalnega narascanja vode grozila velika poplava. Vendar je pa v ponedeljek prenehalo deževati, nakar je voda hitro upadla, v tem letnem času so take neprilike pri nas bolj redke.

u svakoj borbi — pa i u narodnoj: Jer ako padne prva bojna linija, dolazi na red rezerva i pozadinu. Prema tome je u interesu cijele zemlje da podržava prvu borbenu liniju, jer se oni u prvoj borbenoj liniji bore za cilju zajednicu. A tako nekako stoji i s prednatrom borbenom istarskim Hrvata vodenjem uz ponos svih ostalih Hrvata.

S tim argumentima može se uvijek dokazati da istarski Hrvati nisu u Zagrebu gosti, da su u Zagrebu kod kuće u tomu ne postoji nikakova razlika između nas i ostalih Hrvata. Dakako da se tu sada postavljaju i neka ostala, drugostepena pitanja, kao što je na pr. uživljavanje u narodni organi-

ju, življivanje za zajednicu itd., ali ta pitanja se postavljaju i za druge Hrvate. Ta druga pitanja nastojat će mo razmotriti slijedeći put, a nastojat ćemo povezati i pojmom "emigrant" s današnjim tezom.

A to isto vrijedi i za emigrante u ostalim krajevinama države. Jer u grancima Kraljevine Jugoslavije nije ni jedan Hrvat, ni Slovenec ni Srbin stranec ni gost, već je u svojoj državi.

Razumije se da sve ovo što smo iznijeli za Zagreb vrijedi i za ostale hrvatske krajeve, a potpuno identičan slučaj je i sa Slovincima iz ostale Julijske Kraljevine obzirno na Ljubljano i Slovensku.

DROBIZ

Tisian — Ko se je vračal domov je bil od neznance ustreljen Tomaz Opanič, star 27 let. Oblasti poizvedujejo za zločin.

Bazovica, — 47-letni klešar Josip Vesič je padel s kolesa, ker se je zlonila os na sprednjem kolesu. Ranil se je po obrazu in si pretresel možgan.

Buenos Aires, — Umrl je Andrej Lastši iz Zgornje Vrtojbe, star 55 let. Pred letom je prišel v Ameriko za svajmimi otroci, toda tujina mu je rahoča zdruje unila.

Buenos Altrič, — V pondeljek 1. maja ob 2 ur popoldne je po kratki in mučni bolezni umrl v bolnišnici, naša rojakinja Marija Skvarča starja konj 35 let in do mati iz St. Vida pri Vipavi. Pokojnica je prišla pred 10 leti v Argentino. Pokojnica zapušča na Argentino moža Bernarda, sina Alberta starega 8 let in Suzano 6 let staro. Pogreb se je včeraj v torek popoldne katerever se je udeležilo izredno veliko število vasčanov. prijateljev in znancev.

Chicago, — Dne 11. maja je naglo umrla Mary Konda, vdova po pokojnem Martinu Kondi, izdačevalcu nekdanjega Glasu Svobode in sostanovitelju SNP. Pokojnica je bila starja 63 let, roj. Matjaž in doma iz Logatca. V Ameriko je prišla pred okrog 36 let in sicer v Cleveland, kjer se je seznamila s Kondom in mu bila vela leta skupnega življenja zvesta žena ter je ostala njegova trdnja somišljena do konca. Bila je precej izobražena ženska in po smrti moža leta 1923 je nekaj časa sama urejevala Glas Svobode.

Gorica, — Tovorni avtomobil s prilikom vtrlike Bernjak & Gianniči iz Idrije z velikim tovornim deskom, se je na mostu, ki povezuje v Ločnik, prevrnil. V tistem trenutku so bili na kraju nesreče tri vojaki in neki civilisti. Vsi trije so prišli pod avtomobil, ki jih je na mestu ubil.

Kobarid, — 31-letni Rudolf Spohnhauser je hotel popeljal z vpenjanjem s katero vozilj vozoval v dolino, ko mu je na sredini nemudoma popustil pas s katerim je bil zavezani. Revez je padel v prepad in se na mestu ubil.

Ončine, — Oblasti so pretirale po enem mesecu iskanja Angelo Milie, ki je zvelja zdajne case v neki podzemni jamici, da bi se tako izognula zasedljenoj polici. Aretirana je bila zavadi bečastva.

Palmanova — V St. Maria la Longa pri Palmanovi je nepriskrbel natunješče in prevezel mesto župnika v Čempavu nad Gorico. Od tod je odšel na zadnje stevno mesto na Goriskem, na Vogersko. Njegovo zadnje slučajno mesto pa so bile Zapoge pod Smarino goru, kjer je vrinil po koncani voljni na Gorisko, se je začel prazni rok. S ponovnoj sorodnikov in duhu, sobratov si je prekrسلil natunješče in prevezel mesto župnika v Čempavu nad Gorico. Od tod je odšel na zadnje stevno mesto na Goriskem, na Vogersko. Njegovo zadnje slučajno mesto pa so bile Zapoge pod Smarino goru, kjer so ga v nedeljo dne 28. t. m. počeli k vescini počutiti.

*

Kljub slabemu vremenu in nepristranemu deževju se je zbral k vescini pred vodnikom polja in soci pri ga je zateka vojna vatra. Odveli so ga v internacijo na Sarantino, kjer je prestal vse gorje pregnančna v sili napokal malarijo. Vojna vira je vse učinkila; ko se je vrnil po koncani voljni na Gorisko, se je začel prazni rok. S ponovnoj sorodnikov in duhu, sobratov si je prekrسلil natunješče in prevezel mesto župnika v Čempavu nad Gorico. Pred zavetom mu je v cerkvi posvečen, na pokojnici pa se je z isto psemislo poslovil do svetega veroučitelja Šolska mladčnika. Ob odprtih grobnih pa je govoril v imenu Goriskih Slovencev prof. Terčeli, kjer je v kratek čas učenec govoril orisal težko pot, ki jo je moral blago pokopnik prehoditi — pot ki je mora hoditi skozi stenarini duhovnik na Goriskem. Ni bilo ocesa, ki se ne bi orosilo. Na krsti se je začela vspitati zmajinja in deževje prehoditi s lepkimi venci na skrbih in so nekateri morali izpraznit svoje mlade, ker je vsled stalnega narascanja vode grozila velika poplava. Vendar je pa v ponedeljek prenehalo deževati, nakar je voda hitro upadla, v tem letnem času so take neprilike pri nas bolj redke.

Repentabor, — 71-letna Tavar Ivanja je pri padu po stopnicah zletela z glavo ob oster rob in se prebole ločilna. V temen stanju so jo prepečili v bolnišnico.

Skofljian, — V Skofjanke izvedeno delajo in prenavljamata poti in stege. Naplavljiva elektročišča razsvetljave se vedno zadevajo na velike ovire.

Tolmin, — Na cost med Tolminom in Kobaridom se je načelo, da zlatec v Devetakov v avtobus. Miklavž Josip Zupančič, ki je vodič motocikla, je bil na mestu mrtav, a piešec spremčevalce financirajoči Josip Čavari težko ranjen.

Trst, — Zaradi angine je umrl 63-letni Eblira Babič. Nicna mati. 52-letna Ivana Benča ki je bila v zadnjih trenutkih ob umiročni hčeri, je padla zaradi tega v globoko nezavest.

Test, — Umrl so: German Evgenij, 30 let, Hadolin por. Stokel Zora 65, Mojmir Jurij 82, Strain Matej 55, Bišček vd. Čuk Antonija 75, Pavlin por. Janez 46, Stok Jozef 54.

Zadar, — Duhovi 1939. — U Zadru se osjeća vrlo težko nedolazak stranih turista. Prilaznih godina se njihov nedolazak nekako naknadno iztežnješkim parabolima iz Italije sa talijanskim izletnicima, ali ove je godine i to otopalo, postavši na velike takse, porezi i prirezi ostali jednaki t.j. vrlo visoki, kao i za boljji dana.

Vremje, — Sestradan volk je v četrtki razmernošči posetniku Francu Matijevi 11 ovac. Ker so mnogi odpeljali svojo življenje na pastnike v core, so v resni skrbih, da ne bi volčja nadlega napredovala.

Franciška Martinuzzi roj. Babuder

Na svojem domu v Skedenju pri Trstu je v terek, dne 23. maja t. l. v 58 letu svoje starosti premršla ga, Franciška Martinuzzi roj. Babuder. Pokopana je bila dne 24 maja t. l. na skedenjskem pokopališču ob bilini udeležbi znancev, prijateljev, sorodnikov in svojih treh hčer, Sinu Edvardu, večletnemu predsedniku društva »Slog«, ki živi kot emigrant v Kranju, pa ni bilo dano, da bi svoja draga mater spremjal na njeni zadnji poti.

Naj je bo lahka domača zemlja, vsem preostalim, posebno pa našemu dragemu Edvardu, najliskrnejše sožalje!

MATI BALOTI

RAZGOVORI O PAZINSKOJ GIMNAZII

G. prof. Žic uputio je u dva ili tri na-vrata u listu *Istra* požit ne samo abitu-rentima, već i svim djevcima (dakle i Tehl) bude hrvatske gimnazije u Pazinu, da mu se javi, da može izdati u jednoj knjizi knu-holost izvještaj o četvrtu Pazinske gimna-zije od njene potreba do vratnica. Time su istaknuti cilj, namjeri i opseg tog pot-pisata.

Oduzeti dijaka je poznat. Razlog i ta-mo nesuplu mogu biti deca: nemar i ne-zivljaj, ili misljenje počinjenim da prof. Žic nije pozvan da izda takvu knjigu. To zna-či da je Žic tako malo razborit da sam sebi izdaje legitimnost koja mu udružuju pravo izdavanja tog dijela.

Nije moljili i zadača da uzmam u obranu prof. Žica, jer on te obrane ne treba, sa prof. Žica svičim kao dijaku pažinske gimnazije, ne kao njezinu nevolju, a znaju-njezina bilačka učiteljica, radnika na izučava-nju prostoru Istra. Ne znaju ga više, a on zna mesto još manje, požna me samo iz stranice i iz arhiva, koju sam svišta-slavio, jer sei u možem biti pozvani univerziteti profesori, već je uko morao ostati agent i trgovac i nepoznat čovjek. Osjećao sam blago srcu da tu očajna ma-že biti tiskana i u Istri. Izjavljaju stoga, da sam »čestit« o sebi da sam i svaka proštrana izjava je neistinita.

Na Troje patosno postarceno pitanje, kakve su bile sudbine onih, koli nisu tu gimnaziju svišli, odgovoriti će: Ti poželjeli Troj drug Mijo Mirković i svi oni koji se nisu odazvali tom pozivu. Tvrđaju, da bi svjetovanih svih onih koji nisu mogli do-vesti tu gimnaziju, među kojima ubrzo prije svega sebe, moglo biti bolje od onih koji su tu gimnaziju dovršili, smatram određi-smjelom i ponizljivošću za sve abituriente ore gimnazije. Jasno, na istu način misli-bli o obraznoj izradi abiturientima te gim-naziji. Ponosni da smo maturovali na tvojim gimnazijama, ne znaju mi što i zašto? Koliko je bilo hrvatskih gimnazija u Istri? One gimnazije je bila za plenite, gradine, rad-nike i seljake u Istri. Jedan od naših rođa-njih? Na počasnu se gimnaziju moglo bez-kete u austrijsku državnu blagajnu pri-kavati paušalni straninski list sa sljedećim tekstom: »Seljaci ova gimnazija su na-šim stranjkama. Svi su se naše male mame, svi su naši očevi radići kroz mirat, da vam bude život ne godi na blloz.«

Teksto je bilo čovjek, te je postalo čo-vjek, a najčešće ostali čovjek. HRVOJE F.

NAŠIM PREPLATNICIMA!

Ovom broku priložena je uplatnica Poštansko štedionice.

Apelujemo na svoju našu preplatnicu, da nam minimalnu preplate pošalju odmah, da nas ne izlažu nepotreblju-ju lzdacima za troškove i poštarnu in-di-vidualnih opomena.

One preplatnici koje su nam već poslali preplate, molimo da nam oproste što su u njihovim brojevima pri-loženo uplatno, iž te tehničkih razloga drukčije nije bilo moguće.

ADMINISTRACIJA »ISTRE«

NAŠA KULTURNA KRONIKA

NAŠI ROJAKI V SLOVENSKIH REVIJAH

I. DEL

Ljubljana, maja 1939. (b). V ja-nuarsko številko »DEJANJA« je prispeval Lino Legiša poročilo in oceno Al. Gradnikove zbirke pesmi »Večni studen-ci«, v isti številki je priloženo dalje-porodilo o disertaciji L. Legiša: »Slo-vopoeija od Vodnikovih pesmi za pokuša-nje do priprave za Kranjsko Cebelico.«

V drugi številki »Dejanjak« priložuje Lino Legiša dalje poročilo o delu dr. Ivana Prijatelja »Kulturna in politična zgodovina Slovencev in o I. Robovenju romanu v verzilih »Deseti brati.«

Cetrti številki je prinesla ciklus pes-mi Jožeta Udeviča »Skrivena uraz, »Ti-ha godba, »Iz vsega sreca, »Novi dnevi, »SV sredniki, »Krona vseh želja« in ciklus črtic Borisa Pahorja »Podobe iz Trsta-Kanal, Pomol, Obrežje, Prazniške pišča-ki, Partnik iz Kopra.«

Cetrti zvezek je prinaša članek L. Legiša o Vladimirju Bartoli.

Bogat je obsežen prvi zvezek »DOM IN SVET« ki obsega prvo in drugo le-tošnjo številko, prinaša kratko spomin-sko črtico Ivana Preglia »Za zarjaz.« Po-doljem mojka se je oglašila Lea Fatur-jeva, ki je v tej številki priloženo črtico »Mladci hilevar.« Dušan Ludvik pa pesmi »Reci, kdaj« in »Slovo v jeseni.« France Bevk je zacet z daljšo povestjo »Dom-ačja.« Objavljen je dalji članek o gradi-ki Božidarja Jaka, Joka Zigon pa je pri-ložil prvi del igre »Nikoli več vojske.« Ivan Trinik priložuje glosu »Jakob Šte-line,« med zapiski je »Pismo iz Gorice, ki vsebuje poročilo o knj. izdajah »Gor-ške Matice, »Gor. Mohorjeve Drubež, »Luce« in »Sigma.« Umetskiška priloga prinosa štiri lesoreze Božidarja Jaka.

V drugi štev. nadaljuje France Bevk svojo prozo »Domacija, Dušan Ludvik

VOJNA ODŠKODNINA

Primorcem in Korošcem pred reštvijo

Po preveratu v letih 1920 do 1924 in tudi pozneje je bilo vloženih okoli 2000 prijav skod, ki jih je posameznikom in njihovim družinam povzročila svetovna vojna za casu bojev pri Soči, oziroma osvobodilni boji na Koroskem. Po toli-kih letih dobila vprašanje plačila teh skod konkretno obliku. Naporji odborov vojnih oskodovanec v Mariboru in Ljubljani, temeljita pojnsila celotne zade-vne, dokaz upravičenosti zahtev in težkih posledic, pod katerimi trpe še danes: sko-ro vsi oskodovanci, je priborila temu vprašanju večjo naklonjenost pri odlo-ejuči enitejih, ki so uvedli, da treba težko krivlico vendar enkrat popravit. Po nalogu min. dr. Korošca se bile vse prijave, katere so se nahajale pri ministru socialne politike in narodnega zdravja, kjer jih je zbral in uređil ter pripravil nujno rešitev dr. Komp-čić, lanske jeseni poslane kralju, panskim upravam v Ljubljani, ki je na prošnjo obej odborov prevzela zadovolje naloge, da ugotovi dejansko stanje in višinsko celokupne skode, kakor tudi vsakega posameznega slučaja posebej.

Teni korakom se je zadevna po toli-kih letih končno premaknila z mrtve točke.

Pri kr. banskim upravam v Ljubljani je bil, kot je bilo že javljeno, ustanovljen poseben referent za vojne skode, ki je za-čel pred kratkim poslovati. Delo, ki ga čaka, bo precepljeno in odgovorno. Pred-vsem je razvidno iz prijave, da so oskodovanci prijavljali skode vsak po svoje, karov je pa vedeni in značilni. Oskodovani značili so navedeni nekeje podrobno, za vsak posamezni predmet, deloma pava-sno, nekateri v kronah in predvremenim valutami, drugi samostano in pa raznih vi-dikih preračunavamo u valuto, veljavno na dan prijave. Nekateri oskodovanci po-nujajo dokaze potom prici, drugi se pri-voj konfirme listine, uradno ali pri-vatne t. t. d. Med prijavami je mnogo takih, ki se ne tičajo pravnih vojnih skod, temveč revkijev, internacij, sklad, na-stalih ob selitvi, sploh radi najzadržljivej-ih krivic, ki se so oskodovanem v času vojne pa tudi po volni pribelite.

Vse to zahteva mnogo dela in truda za to ureditve spisov in predpriprave, ter to zelo otežko ugotavljanje in ce-letje. Predvsem bodo maršalstvo prijava-ti zločene, ker ima referent doleno na logo, ugotoviti vojne skode, tedaj skode nastale vsled dogodkov na imovini jugo-slavonskih državljanov na Goriskem in ostalem Primorju ter vsled osebne/bedilnih bojev na Koroskem. Take prijave bodo natačeno preključene glede upravičeno-sti in glede višine, ker je marsikaj tudi pretiranje, medtem ko so mnogi, in to najskromnejši, svole skode tudi skromno, skoraj preskromno in na vlnite na-vajajo.

Ko bo odskodnino plačala država, je drzavne blagajne, hoče povsem upravi-čeno točno ugotoviti, kdo je upravičen, da prejme odskodnino, kakor tudi koliko mu gre. Zato bo po uređitvi in repro-pohitvi spisov vsak posamezni odskod-ninski slučaj natačeno prekstan.

Najprej pa mora referent ureditve spisov se zbrati točno sedanje naslove osko-dovanec, ki so medtem v mnogih slu-čajih menjali bivalisce ali pa tudi umrl, za-vezek, časopis za svu kulturna pli- tanja, dvojno 3-4, Zagreb, uređeni Jo-sip Pavičić. U ovom dvojbroju na 96 strana ima vrlo mnogo zanimljivo-sti, da prejme odskodnino, prijevoz, kralje-voz, slike, dvojno 10 dinara, tro-mjesečna preplačta 15 dinara, a dobije se u svim knjizarama ili kod Izdavača Hrvatska naklada, Zagreb, Bogavčeva ut. 1. VII. kat.

SOKO, časopis za sokolski život i rad, Beograd, broj 6, izdaje Savez Sokola Kraljevine Jugoslavije.

naša ponatis pozitivnih kritik o Barto-lovenu romanu »Alamut«, objavljenih v tu in inozemskih časopisih.

Za šesto številko je A. Gradnik pre-vedel pet pesmi iz sodobne italijanske literike.

Tretji številka mariborskikh »OBZORI« je prispeva članek dr. V. Kraigher-a, »O sodobni Franciji, prof. K. Fahr-pise med ocenami o »Lajovčevi čitanke.«

V četrto številki je priobčil radijov Rehar soneta »Mil« je čas, dr. V. Kraigher pa studiju »Slovenski župani ob naseljih Slovencov v Alpah; premi-sljevanje o »Obnavljanju razvednenih vrednosti« pa R. Rehar.

Prava letosnjina številka »SODOBNO-STI« primača I. Gradnikova pesem »Ljub-ljite« in članek dr. V. Kraigher-a, »O slobodni Franciji, prof. K. Fahr-pise med ocenami o »Večni studentci.« »SV obrazmo-veljivo-remostih Tumovih Spominov« je v te-ri stevilki objavljen članek, v katerem pesek dokazuje, da so razne trditve o dvojnjivosti autentičnosti navedeb v »Spominskih neutemeljitev.«

V drugi številki priložuje France Bevk »Cetrti zvezek »MODRE PTICE« je priobčil Al. Gradnik dva prevoda iz pe-snike zbirke Ade Negri »Il dono.«

Peta številka je prinesla črtico Zime Vršcajeve »Cena« ter dalje poročilo o izdaji A. Gradnikove pes. zbirke »Večni studentci.« Zadnja stran tega zvezka pri-

MALE VIJESTI

— Češka vlada je pozvana od ureda protektorata da platí knježevski obte-lji Coburg 20 milijuna kruna kao ostetu za odzetu zemljišta prigodom pro-vedbe agrarne reforme. Kako je pozna-to, Konrad Henlein je v svojih osam tačkah u Karlovin Varynu svojedobno zahtjevao i reviziju agrarne reforme. Uhapseni su i neki visi členovici biv-se ureda za agrarne reforme.

* — Češki general Perchala stigao je u Poljsku, gde sad razvila živa protivne-maću propagandu.

* — Poljaci u USA prikupili su u fond poljske narodne odbrane 550.000 dolara.

* — Aktivnost Rusije u Kini postaje sve veća u vezi s novijom politikom Moskve prema Evropi.

* — »Times«javlja da je Gestapo iz-vrsili premetaču u prostorijama češkog sokola.

* — U reviji »Gerarchia« iznjo je grof Claro sudjelovanje talijanskih legio-nara u Španiji.

* — Prezijednici Turke republike Is-met İnönü rekao je ovih dana na kon-gresu narodne republikanske stranke: »Svaka opasnost što prijeti našim su-sjedima bit će kasnije opasnost za naše.«

* — Američki ministar vanjskih poslo-va Cordell Hull rekao je u svom govoru u Chicago: »Nijedna zemlja ne može biti sigurna, ačko samo naglašuje želju za mirom, dokle god ima načela koje bi mogle zagaziti u rat.«

* — Virginio Gayda piše u »Giornale d'Italia« da se Italija i Njemačka bore za mir i da radi toga te dvije zemlje traže kolonije, sred-tva proizvodnje i životni prostor. Ako Francuska i Britanija na to ne pristaju, znači da Italijev rat koji će u historiji zabilježiti као nemirnou eksploziju borbe klasa među narodima.«

* — Američki ambasador u Parizu izjavljuje je na Duhovu prijedlogu osveće-na smenika palme Amerikanaca u Francuskoj. Rat je manje straha alternativa no što je ropstvo. Smrt za slobodu nikada nije uzaludna žrtva.«

* — Parada fašističkih žena održana je pred Mušsoljinjem u Rimu. Sudjelovalo je 70.000 žena, Nekoje su defilirale u parkama na rameni.

* — Slovenski Dom javlja da nacional-sov stranka ima namjeru otvoriti 100 njemačkih dječjih vrtića u slovenskom dijelu Koriske.

* — U Berlinu i u Rimu ističe se, po-slije potpis vojnog savjeta Rim-Berlin, da taj savez nema ofenzivni, već de-fenzivni karakter.

* — Talijanski ministar finančija na-pavio je u parlamentu uvedenje novih poreza za pokriče vojnih izdataka.

* — Iz vojne službe u Italiji otpušte-no je oko 100.000 ljudi, koji su debil-dopust za poljske radove.

* — Trst. — Huda burja je vrgla vojaka Đurđa Karla iz Novega grada v Istri v morni. Rešili so ga finančni straznici.

nesla ta številka poročilo in oceno o Barto-lovenu romanu »Alamut«, objavljenih v tu in inozemskih časopisih.

Za šesto številko je A. Gradnik pre-vedel pet pesmi iz sodobne italijanske literike.

Tretji številka mariborskikh »OBZORI« je prispeva članek dr. V. Kraigher-a, »O slobodni Franciji, prof. K. Fahr-pise med ocenami o »Lajovčevi čitanke.«

V četrto številki je priobčil radijov Rehar soneta »Mil« je čas, dr. V. Kraigher pa studiju »Slovenski župani ob naseljih Slovencov v Alpah; premi-sljevanje o »Obnavljanju razvednenih vrednosti« pa R. Rehar.

Prava letosnjina številka »SODOBNO-STI« primača I. Gradnikova pesem »Ljub-ljite« in članek dr. V. Kraigher-a, »O slobodni Franciji, prof. K. Fahr-pise med ocenami o »Večni studentci.« »SV obrazmo-veljivo-remostih Tumovih Spominov« je v te-ri stevilki objavljen članek, v katerem pesek dokazuje, da so razne trditve o dvojnjivosti autentičnosti navedeb v »Spominskih neutemeljitev.«

Peta številka »Sodobnosti« objavlja-ja članek »Usodnost gospodarskega razvoja«, »Ometnost« izdajača občine Drenovci, prof. Franco Mesensel, ki omjenja tudi naša rojaka Gvidona Birola in B. Jakca. Bogo Pregejel prob-čuje članek o likovni umetnosti pod na-slovom »Oko rokic«, številko zaključuje članek o gospodarstvu: »Primer povojne autarkije, v katerem V. Žiberna raz-pravlja o fašističnem gospodarstvu. Umetniška priloga te številke pa prima-re reproducijo N. Pernatovega »Kralja Matjaža.«

V drugi številki priložuje France Bevk »Cetrti zvezek primača A. Gradnikovo pesem« »Modre ptice« je priobčil dr. V. Kraigher dva prevoda iz pesničke zbirke Ade Negri »Il dono.«

Peta številka je prinesla črtico Zime Vršcajeve »Cena« ter dalje poročilo o izdaji A. Gradnikove pes. zbirke »Večni studentci.« Zadnja stran tega zvezka pri-

se vsebuje daljše poročilo o kritičnoj izvijenja in dela našega umetnika Fran-cuza Smerdu ter sest reproducij

(Konec sledi)

